

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

А 43

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Шавкуненко М. Д. Корекція дизартрічних розладів у дітей старшого дошкільного віку.....	342
Шлапак О.В. Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами з використання логоритмічних та рухливих ігор.....	346
Штих О.С. Формування зорово-просторових уявлень молодших школярів з порушенням писемного мовлення.....	352
Якубіна О.О. Міждисциплінарна команда супроводу дітей зі стертою формою дизартрії.....	359
Ярошенко О.О. Використання дидактичних ігор, як засобу розширення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.....	366
Відомості про авторів	372

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ РОЗШИРЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗПР

У статті дидактична гра розглядається як засіб розширення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку, зокрема, поняття, структура, етапи впровадження, методика проведення. Розглядається дослідно-експериментальна робота з корекції розвитку дітей молодшого шкільного віку із ЗПР.

Ключові слова: дидактична гра, словниковий запас, діти молодшого шкільного віку, затримка психічного розвитку, семантична структура слова.

Постановка проблеми. Гарна вимова – одна з головних засад повного і всебічного розвитку дитини. Чим краща і багатша вимова дитини, тим легше йому викладати свої думки, тим ширше його здатності в пізнанні навколишнього світу, набагато змістовніші й повноцінніші взаємини з ровесниками і дорослими, тим стрімкіше здійснюється його психологічне формування.

Молодший шкільний вік є визначальним етапом у формуванні особистості людини. Це період активного освоєння дитиною рідної мови, розвитку і становлення всіх сторін мовлення. Мовленнєвий розвиток здійснюється за допомогою спілкування дитини з оточуючими людьми, він закладається в дошкільному віці і стає в молодшому шкільному віці різноманітніше і багатше завдяки здатності до накопичення дитиною знань і застосування їх, а також безперечно завдяки участі в різних колективних видах діяльності [4, с. 15].

По відношенню до дітей із ЗПР, дана проблема стає особливою, оскільки формування словника у таких дітей йде найбільш уповільненим темпом. І тут найліпший результат має застосування дидактичних ігор.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема розвитку словника у дітей досить жваво обговорюється в наукових кругах, зокрема, її досліджують А. Арушанов,

А. Богуш, О. Гвоздєв, Л. Калмиков, Л. Колунов, О. Корніяки, Г. Ніколайчук, Ф.Сохін, В. Тищенко, М. Шеремет та інші. Етапи засвоєння слова, як сигналу в контексті взаємодії сигнальних систем дійсності розглядають такі вчені, як І.Горєлов, Н. Данилова, М. Кольцова, І. Павлов, К. Сєдов.

Мета статті – дослідити методику використання дидактичних ігор, як засобу розширення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР.

Виклад матеріалу дослідження. Формування словника дітей безпосередньо пов'язане, з одного боку, з формуванням мислення та іншими психологічними процесами, а з іншого боку, з формуванням абсолютно всіх частин мовлення: фонетико-фонематичної та граматичної будови мовлення. За допомогою слів дитина позначає лише те, що доступно його розуміння. У зв'язку з цим в словнику дитини рано з'являються слова конкретного значення, пізніше - слова узагальнюючого характеру.

Формування лексики в онтогенезі обумовлюється також формуванням поглядів дітей про навколишню дійсність. У міру того як малюк контактує з новими об'єктами, діями, властивостями об'єктів і дій, збагачується його запас слів. Освоєння навколишнього світу дитиною відбувається в ході невербальної та вербальної роботи за наявності прямого впливу дійсних предметів і дій, а крім того за допомогою взаємодії зі старшими.

Передумови розвитку мовлення визначаються двома процесами. Одним з цих процесів є немовленнєва предметна діяльність самої дитини, тобто розширення зв'язків з навколишнім світом через конкретне чуттєве сприйняття світу. Другою важливою умовою формування мовлення, і збагачення словника, є мовленнєва робота старших та їх взаємодія з дитиною [5, с. 22].

Ігрова ситуація вимагає від кожної включеної в неї дитини певного рівня розвитку мовленнєвого спілкування. Необхідність порозумітися з однолітками стимулює розвиток зв'язного мовлення.

Дидактичні ігри – це вид навчальних занять, організованих у вигляді навчальних ігор, що реалізують ряд принципів ігрового, активного навчання,

які відрізняються наявністю правил, фіксованою структурою ігрової діяльності та системи оцінювання, а також один з методів активного навчання [1, с. 7].

Дидактичні ігри засновані на наступних умовах: дидактична гра повинна спиратися на програмний матеріал; дидактична гра повинна сприяти залученню в корекційний процес, в першу чергу, більш збережених аналізаторів (зорового і тактичного); призначення предметів, малюнків, посібників, сенс питань, умови ігор повинні бути ясні та зрозумілі дітям; посібники, які використовуються педагогами під час проведення ігор, повинні бути зовні привабливими; умови гри і кількість посібників, які використовуються в ній, повинні забезпечити залучення всіх дітей в корекційний процес. Керівництво дидактичними іграми здійснюється за трьома напрямками: підготовка до проведення дидактичної гри, її проведення та аналіз.

Розвиток семантичної сторони мовлення є одним з основних умов становлення навичок зв'язного мовлення і мовленнєвого спілкування молодших школярів. Мовленнєва діяльність в її різних видах може здійснюватися при наявності достатнього запасу слів і усвідомленого користування ним, тому формування її семантичної сторони має першорядне значення як для корекції наявних у дітей мовленнєвих порушень, так і для подолання затримки розвитку в цілому.

Для дослідження методики використання дидактичних ігор як засобу розширення словникового запасу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР проводилось тестування (методика визначення рівня мовленнєвого розвитку дітей шкільного молодшого віку).

База дослідження: основна дослідно-експериментальна робота була проведена на базі КЗ «Пересічанський ліцей» та КЗ «Солоницівський ліцей №1» Дергачівської районної ради Харківської області. У дослідженні взяло участь 20 учнів молодшого шкільного віку з ЗПР церебрально-органічного генезу. Вік респондентів 6-7 років.

Блок завдань дозволяв оцінити стан індивідуального словникового запасу дитини в даний період часу. Основна мета завдань цього блоку полягала у

визначенні рівня сформованості лексичної системності, яка оцінювалася за двома основними показниками: обсягом словника і різноманіттю зв'язків (смислових і формальних) між лексичними одиницями.

Для даного блоку були використані наступні завдання:

Завдання 1. Розглянь малюнки і скажи, для чого потрібен кожен з цих предметів. Малюнки: сонцезахисні окуляри, клещи, ласти, сито, друшляк, соковижималка, спиці, дріль. Оцінка: володіє значенням слів – 1 бал, не володіє значенням слів – 0 балів. Максимальна кількість балів – 8.

Завдання 2. Розглянь малюнки і скажи, чому їх помістили поряд. Малюнки: люстра-ліхтар, спиці-светр, рубанок-дошки, чемодан- портфель. Оцінка: встановлює причинно-наслідкові зв'язки – 1 бал, не встановлює причинно-наслідкові зв'язки - 0 балів. Максимальна кількість балів - 4.

Завдання 3. Як ти гадаєш, що це за слово буде наступним. Слова: Корова – бик, курка – ? Качка – каченя, кінь – ? Птах – гніздо, бджола – ? Цвях – молоток, шуруп – ? Довгий – короткий, широкий – ? Оцінка: правильна відповідь - 1 бал, неправильна – 0 балів. Максимальна кількість балів – 5.

Максимальна кількість балів за всі завдання блоку – 17 балів. Блок завдань полягав у визначенні рівня сформованості лексичної системності, яка оцінюється за двома основними параметрами: обсягом словника і різноманіттю зв'язків (смислових і формальних) між лексичними одиницями. Результати такого дослідження свідчили, що діти із ЗПР найбільші труднощі мали не в накопиченні лексичних засобів мовлення, а у встановленні системи зв'язків між ними. Діти із ЗПР мають менший за обсягом словниковий запас, ніж діти з нормою в розвитку. Молодші школярі з ЗПР виявилися менш здатними до встановлення системних зв'язків між лексичними одиницями, а також до оволодіння семантичною структурою слова.

Так, з трьох завдань у дітей з ЗПР виявлені середній і низький рівні сформованості лексичної системності. Словникового запас дітей знаходиться на середньому рівні (середнє значення 56%).

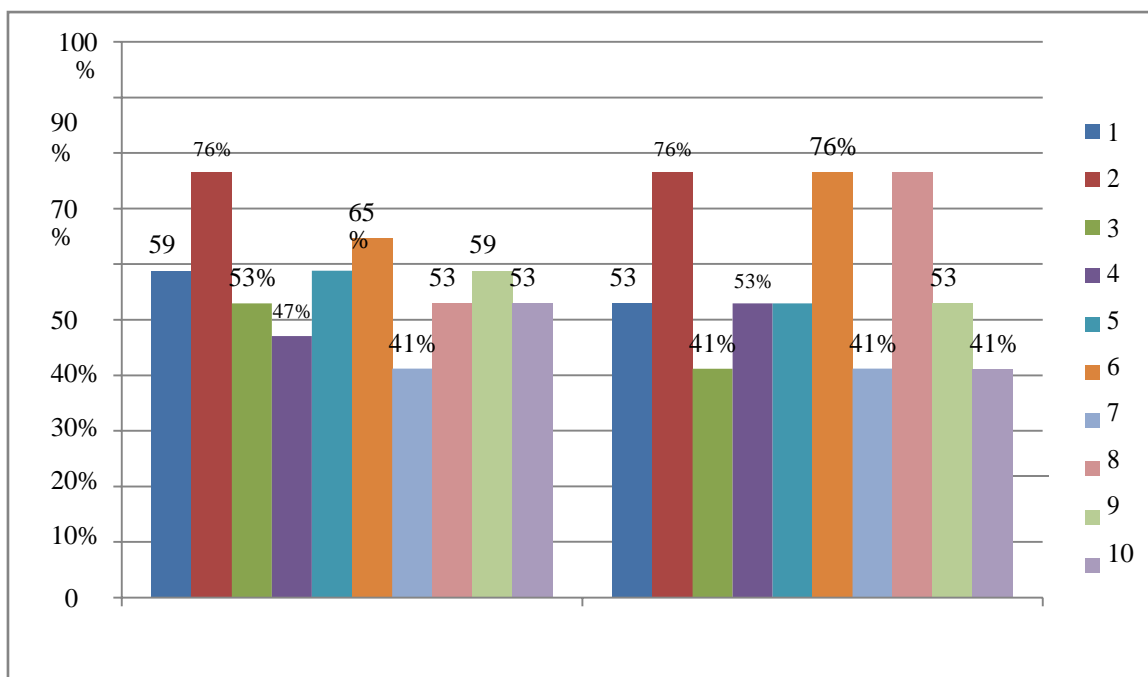

Рис. 1. Стан індивідуального словникового запасу дитини

Молодші школярі з ЗПР виявилися менш здатними до встановлення системних зв'язків між лексичними одиницями, а також до оволодіння семантичною структурою слова. Так, з трьох завдань у дітей з ЗПР виявлені середній і низький рівні сформованості лексичної системності.

У дітей з ЗПР спостерігається бідний словниковий запас. При використанні навіть наявних у словнику слів вони часто припускаються помилок, пов'язаних із неточним, а іноді й неправильним розумінням сенсу слів, що дозволило зробити висновок про існування труднощів у формуванні смислових зв'язків (асоціацій) у цій категорії дітей. Молодші школярі не могли систематизувати накопичені лексичні одиниці, встановлювати різноманітні зв'язки між ними, в першу чергу, смислові.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

В результаті проведеного експерименту було виявлено, що часто мовлення дітей із затримкою психічного розвитку має схильність до складних оборотів

мовлення. Складнопідрядні речення, які складають деякі діти з проблемами в розвитку, дуже розлогі, іноді складаються з двадцяти слів. Створюється враження, що дитина, почавши висловлювання, не може його закінчити.

Таким чином, мовлення дітей із затримкою психічного розвитку має ряд особливостей. Її характеризує малий обсяг словникового запасу, зайва вербалізація, несформованість граматичної будови мовлення, недостатність словотворчих і словозмінних процесів. Отже, у молодших школярів із затримкою психічного розвитку мають місце порушення мовлення: зайва вербалізація, використання моторних слів без розуміння і сенсу; несформованість граматичної будови мовлення; недостатність словотворчих процесів.

Наступним важливим етапом подальшої дослідницької роботи є розробка та організація корекційно-розвивальних занять з метою всебічного розвитку та забезпечення умов, які б допомогли успішно сформувати потребу дитини у мовному спілкуванні та значно розширити її словниковий запас.

Список використаних джерел:

1. Артесова Л. Моделі структур дидактичної гри. Дошкільне виховання. – №4. – 2005. – С. 6 – 8.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2013-%D0%BF>
3. Золотоверх В. Ігротерапія як засіб подолання порушень у дітей з особливостями психофізичного розвитку. Дефектологія. – 2004. – №4. – С. 18 – 22.
4. Піроженко Т.О. Методика обстеження і координати зростання мовленнєвого розвитку дошкільника. Практична психологія та соціальна робота, 2001. – № 10. – С. 14–18.
5. Пугакова В.Ф. Дидактичні ігри і завдання з формування лексики. Логопед. – 2011. – № 11. – С. 20 – 28.